

Ю. І. Ковалів

Магічний реалізм

МАГІЧНИЙ РЕАЛІЗМ – радикальна форма модернізму, неореалізм, у якому поєднуються елементи реального й фантастичного, побутового та міфічного, дійсного, натуралістичного та уявного, таємничого, варварського й цивілізаційного, чуттєвого і раціонального. Термін запровадив мистецтвознавець Ф. Роо («Nach-Expressionismus. Magischer Realismus» / «Постекспрессионізм. Магічний реалізм», Ляйпциг, 1925) на означення малярства «нової речевості», коли зображувана дійсність деформувалася, поставала зі зміщеною перспективою. Ця тенденція співвідносилася з тогочас. франц. сюрреалізмом. Поняття вживали також на означення стильової течії в італійському письменстві, теоретично обґрунтовували на сторінках франкомовного ж. «Novecento» (1927–28), в якому друкували твори німецьких, англ., рос., франц., італ. письменників (Г. Кайзер, Дж. Джойс, Д.-Г. Лоуренс, Вірджинія Вулф, І. Еренбург та ін.), популяризували концепцію Ф. Роо, суголосну поглядам видавця і письменника М. Бонтемпеллі. Означення «магічний» вказувало на другу, приховану, загадкову дійсність, яку варто було віднайти і сполучити з першою, поєднуючи таким чином світ, що розпадається. Поширення поняття в іспанському й латиноамер. письменстві зумовив переклад вид. Ф. Роо, здійснений Х. Ортеґою-і-Гассетом (1927). М. р. був альтернативним класичному реалізму з його намаганням «зобразити життя у формах життя», що змінилося прагненням змальовувати дійсність «не такою, якою її ми бачимо, а такою, якою розуміємо», тобто спростовувалася ідея художньої творчості, що спиралася на візуальний досвід, відбувалася переорієнтація на абстрактні категорії.

У межах М. р. художню творчість розглядають як своєрідну чаклунську здатність письменника «заклясти» довкілля. Першорядне значення він надає специфічному використанню категорії часу задля виявлення його суб'єктивності та відносності, відмовляється від психологічної вмотивованості вчинків людини та детермінованості спільноти, висвітлює складні взаємозв'язки нижчої, оманливо позірної дійсності і вищої, сутнісної, зображує конкретно окреслений простір, який, однак, не збігається з реал. географічним чи історичним. У творах М. р., де панують зрозумілі в таємничим, не завжди іррац. закони, відсутні ознаки каузальності, однак наявна життєподібність. Тому вони відрізняються від фентезі. М. р. ще називають міфол. чи символіч. реалізмом, чудовою реальністю, реальністю дива. Він наявний у різних нац. літ-рах, хоча не став визначал.

напрямом: «Чевенгур» (1929) та «Котлован» (1930) А. Платонова, «Проклета авлія» («Проклятий двір», 1954) І. Андрича, творчість Ч. Айтматова та ін. М. р. сконцентрований у романах нім. соціально незаангажов. письменників Е. Кройдера («Die Gesellschaft vom Dachboden» / «Товариство з горища», Гамбург, 1946), Елізабет Ланґрессер («Das unauslöschliche Siegel» / «Непоправний карб», Дюссельдорф, 1946), Г. Казака («Die Stadt hinter dem Strom» / «Місто за річкою», Берлін, 1947) та ін., які протистояли впливовій «Групі-47», переосмислювали інтертексти романтизму й експресіонізму. Притаманне їм поет. бачення космосу та люд. світу відповідало складності їх розуміння з позицій логоцентризму, заперечувало тенденції літ-ри «крові та ґрунту» і пролетар. інтернац. мистецтва.

Вияви М. р. спостерігалися й у творах письменника Й. Дена – автора есе «Littérature et Magie» («Література і магія», 1958), в якому обстоювалася думка, що достеменні реалії дива доступні лише духовно багатій особистості. У 1950-і рр. М. р. поширився в малярстві США, відомий як гіперреалізм. Найповніше свої зображально-виражал. можливості він як стильова течія розкрив у латиноамер. літературі, засвідчуючи неперебутність колектив. міфіч. свідомості, яка переосмислюється сучас. свідомістю, протиставляється європ. традиції. Його специфіка розкрита у дослідж. «Сучасна латиноамериканська проза» (1978) Ю. Покальчука. Започатк. у 1920-і рр., М. р. розвинувся у 1950–60-і рр.: «Écuse-Yamba-O!» («Екуе-Ям-ба-о!», 1933), «El reino de este mundo» («Царство земне», 1949) А. Карпентьєра, «Jubiabá» («Жубіаба», 1935), «Mar Morto» («Мертве море», 1936), «Capitães da Areia» («Капітани піску», 1937) Ж. Амаду, «Hombres de maíz» («Маїсові люди», 1949), т. зв. банан. трилогія «Viento fuerte» («Сильний вітер», 1950), «El papa verde» («Зелений папа», 1954), «Los ojos de los enterrados» («Очі похованих», 1960) М.-А. Астуріаса, «Cien años de soledad» («Сто років самотності», 1967) Г. Гарсія Маркеса, а також твори Х. Рутьфо, Х.-М. Аргедаса, Х. Кортасара, Х.-Л. Борхеса. Цей різновид М. р. живився традицією світ. письменства, починаючи з антич. доби («Золотий віслук» Апулея), розвинутою Ф. Рабле, Дж. Свіфтом, Е.-Т. Гофманном, Е. По, М. Гоголем (його вважають засн. М. р.), М. Салтиковим-Щедріним, М. Булгаковим, Ф. Кафкою, Дж. Джойсом та ін., закоріненою в індіан. фольклор, у досвід іспан. рицар. роману та афр. звичаї. На витончену техніку сучас. наративу з часовими зміщеннями, поліфонічністю, потоком свідомості, ремінісценціями новіт. психології, етнології, етнографії, філософії впливають і особливості латиноамер. світосприйняття та гумору, несподів. одивнення. Для такої прози характерні інтертекстуал. зрізи, традиц. сюжети та мотиви: інцест, Едіпів комплекс, потоп, кровна помста, ритуал. убивство, любов. трикутник, одіссея, робінзонада тощо, які видаються життєво достовірними, часто зображуються у буден. умовах. Елементи детективу, невимушеного жарту, гротеску, абсурду, інтелектуал. гри парадоксами, введені у серйоз. наратив, надавали творам М. р. неповторності. Чимало ознак, які належать М. р., простежуються в укр. «химерній прозі» – повісті «Марко Пекельний» О. Стороженка (О., 1879), романах «Подорож ученого доктора Леонардо та його майбутньої коханки, прекрасної Альчести, по Слобожанській Швейцарії» М. Йогансена (Х., 1930), «Лебедина згряя» (1971) та «Зелені млини» (1976; обидва – Київ) В.

Земляка тощо, у творчості Ч. Айтматова, А. та Б. Стругацьких, С. Кінґа та ін., усталюються в просторі постмодернізму, практиці постмодерніст. чуттєвості.

Бібліографічний опис:

Магічний реалізм / Ю. І. Ковалів // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-60224>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).